A rajztáblától a működő gépig.[1]

Mérnöki tudás és közösségi emlékezet a Metalul Roșu (Vörös Acél) vállalatnál

Tisztelt Meghívottak! Kedves Vendégeink!
Hölgyeim és Uraim!

Tisztelettel és szeretettel köszöntöm Önöket az Erdélyi Múzeum-Egyesület székházában, a **Kolozsvár XX. századi ipartörténetének emlékei** című rendezvénysorozatunk tizennyolcadik találkozóján.

Külön szeretettel köszöntöm a Metalul Roșu egykori mérnökeit és dolgozóit, mindazokat, akik személyes vagy családi emlékeikkel kötődnek a vállalathoz, valamint az ipartörténet iránt érdeklődő vendégeinket.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Műszaki Tudományok Szakosztálya 2009-ben indította el ezt a sorozatot, amelynek hármas célja van: **értékmentés, találkozás és emlékezés**. Szeretnénk feltárni és megőrizni Kolozsvár ipari múltjának forrásait, ugyanakkor alkalmat teremteni az egykori munkatársak találkozására és közös emlékezésére.

Rendezvényeink jeligéje azóta is: **„Hozz magaddal egy emléktárgyat!"** Ma már talán így is mondhatnánk: **Hozd magaddal emlékeidet, emléktárgyaidat is!**

A fényképek, dokumentumok, tervrajzok és tárgyi emlékek mellett ugyanis legalább ilyen fontosak a személyes történetek: mindaz, amit csak azok tudnak elmondani, akik nap mint nap jelen voltak a műhelyekben, az öntödében, a tervezőrészlegen, a szereléseken vagy a kiszállásokon.

A XX. századi iparosítás alapvetően átalakította Kolozsvár arculatát, társadalmi szerkezetét és mindennapi életét. Ennek a folyamatnak számos kedvezőtlen következménye is volt: betelepítések, kisajátítások, hagyományos városrészek átalakítása, lakótelepek és ipartelepek gyors kiépítése kísérte.

Annak a nemzedéknek azonban, amely ebben a korszakban élt és dolgozott, a vállalatok világa az élet szerves és meghatározó része volt. A munkahely nem csupán a termelés helyszínét jelentette, hanem szakmai és emberi közösséget is. Itt születtek mérnöki megoldások és újítások, itt készültek a tervrajzok, majd ezek nyomán a szerszámok, gépek és teljes gépsorok. Itt adódott tovább a mesterségbeli tudás, a tapasztalat és a szakmai felelősség.

[1] Elhangzott a 18., Kolozsvár XX. századi ipartörténetének emlékei c. rendezvény megnyitóján, 2026. augusztus 18-án a Kolozsvári Magyar Napok rendezvény keretében. https://www.eme.ro/esemeny/17-kmn-kolozsvar-xx-szazadi-ipartortenete-xviii-a-metalul-rosu-voros-acel-gyar-emlekei, https://www.eme.ro/hir/beszamolo-a-rajztablatol-a-mukodo-gepig-18-kolozsvar-xx-szazadi-ipartortenete-a-metalul-rosu

Minderről mégis keveset tudunk. Az üzemi mérnökök terveiről, műszaki kihívásairól és eredményeiről ritkán számolt be a korabeli sajtó. Sok kiváló szakember csendben végezte munkáját, nevük és teljesítményük nem került be az írott forrásokba. A vállalati közösségek mindennapjainak számos mozzanatát sem őrzik hivatalos dokumentumok.

Ezért különösen fontos, hogy megszólítsuk azokat, akik személyesen is részesei voltak ennek a világnak. Az ő emlékeikből, történeteikből, fényképeikből és dokumentumaikból próbáljuk feltárni Kolozsvár ipari múltjának kevésbé ismert részleteit.

Az eddigi tizenhét rendezvény során az érdeklődők betekintést nyerhettek többek között a gyújtógyertyagyár, a vasúti főműhelyek, az Unirea, a Tehnofrig, a kolozsvári nyomdaipar, a bőr- és cipőgyár, a nehézgépgyártó kombinát, az Armătura, a kendőgyár, a Napochim, a Mucart, az Iris porcelángyár, a Hűtő- és Élelmiszeripari Berendezések Kutató- és Tervezőintézet, legutóbb pedig az Ipari Elektronikai és Automatizálási Vállalat történetébe.

A Metalul Roșu történetével korábban már foglalkoztunk. Egy jelentős vállalat múltját azonban egyetlen alkalommal nem lehet teljes egészében feltárni. Azóta újabb személyeket sikerült megszólítanunk, újabb adatok, fényképek és történetek kerültek elő. A mai találkozón ezért az egykori dolgozók személyes emlékein és szakmai életútján keresztül térünk vissza a Metalul Roșu múltjához.

A rajztáblától a működő gépig

Az interjúk egyik visszatérő gondolata, hogy úgy kellett tervezni, hogy a terv valóban megvalósítható legyen.

A rajztáblán megszülető elképzelést a technológusnak gyártható műveletekre kellett lefordítania, a műhely szakembereinek pedig pontosan meg kellett valósítaniuk. A tervező, a technológus és a műhelyben dolgozó szakember tudása egymásra épült. A működő gép ezért mindig több ember együttműködésének eredménye volt.

Az elmúlt időszakban nyolc életútinterjút készítettünk. Ezek a beszélgetések más-más nézőpontból, mégis egymást kiegészítve mutatják be a vállalat szakmai és emberi világát.

Berki József pályája különösen jól példázza a tervezéstől a megvalósításig vezető folyamatot. Pályakezdőként a műhelyben ismerte meg közelről a fogaskerékgyártást és a marógépeket, majd technológusként a tervrajzokhoz dolgozta ki a gyártási folyamatokat. Tervezőmérnökként körszitás textilfestő berendezés, pneumatikus vezérlésű szélvezető, négyszínű tapétaszínező gép, valamint járószőnyeg-készítő és -festő berendezések tervezésében vett részt. Közvetlenül vezette a holland Stork-licenc átvételét is. Negyvennégy éven keresztül dolgozott a vállalatnál, így szakmai életútja a Metalul Roșu történetének több korszakát is átfogja.

Márton Béla először szekciótechnológusként dolgozott a gépműhelyben. A tervezők, a technológusok és a műhelyben dolgozók között teremtett kapcsolatot: jelezte a rajzok hibáit, és közreműködött azok kijavításában. Később a tervezőrészlegen nyomás alatt működő kazánokat, valamint festő- és szárítóvonalakat tervezett. Megszerezte a nyomás alatt működő berendezések ellenőrzéséhez szükséges jogosítványt is, amelynek alapján ő igazolta a termékek megfelelőségét.

Hensel Manfred Robert a prototípusrészlegen sajátította el azt az alapelvet, hogy a tervnek a gyakorlatban is megvalósíthatónak kell lennie. Később textilipari gépeket, kelmefestő, fehérítő- és nyomtatóberendezéseket tervezett. Nyugatnémet és holland licencek átvételét vezette, amelyek során különösen fontossá vált nyelvtudása, szakmai felkészültsége és a különböző műszaki rendszerek közötti eligazodása.

Kovács Jenő hosszú éveken át textilkikészítő szárítógépeket tervezett, amelyeket a különböző textíliák sajátosságaihoz kellett alkalmazni. A berendezések beüzemelése során az ország számos vállalatában megfordult. Kiszállásai olykor hónapokig tartottak: a mérnöki munka számára nem ért véget a rajztáblánál, a gépet működés közben is meg kellett ismernie. Úgy tartotta, hogy a legjobb műszaki megoldások sokszor akkor születnek, amikor a munkatársak mernek egymásnak ellentmondani, és szakmai érvekkel keresik a helyes megoldást.

Pálffy Károly fő szakterülete a fogaskerékgyártás, különösen a csigamarók és a spirálkúp-fogazású kerekek tervezése volt. A vállalati munka mellett kutatott és oktatott is, így a gyakorlatban megszerzett tudását a következő mérnöknemzedéknek is továbbadta. Szakértelmének Kolozsváron ma is látható nyoma maradt: közreműködött a Széchenyi téri vásárcsarnok és a városháza toronyórája főreduktorának megtervezésében.

Szabó Károly autodidakta módon sajátította el a szerszámtervezést. Otthon, a konyha falára rögzített rajzlapokon tervezte meg azokat a szerszámokat, amelyeket azután maga készített el. Munkájában a tervező és a kivitelező tudása egyetlen személyben kapcsolódott össze. A Nagypiac toronyórájának központi mozgásszabályzóját is ő szerelte fel és állította be, a Metalul Roșu szerszámműhelyében elkészített alkatrészekből.

Rápolti György préselőszerszámokat és matricákat tervezett. Különleges műszaki feladatként öt milliméteres rozsdamentes acéllemezből préselhető, kilencvenfokos könyökelemeket dolgozott ki a kelmefestő gépekhez. Részt vett a vállalat első számítógépes tervezési kísérleteiben is. A vállalat keretében műszaki rajzra tanította a dolgozókat, akik évtizedek múltán is emlékeznek egykori oktatójukra.

Drohobeczky Antal 1953-tól 1990-es nyugdíjazásáig, csaknem négy évtizeden keresztül dolgozott a Metalul Roșu vállalatnál munkavédelmi technikusként. Munkaidejének jelentős részét a különböző részlegeken töltötte, ellenőrizve a biztonsági előírások betartását, így közvetlenül ismerte a műhelyek, az öntöde és az ott dolgozó emberek mindennapjait. Nyugdíjazása után az öntöde vezetőjének felkérésére további tizenkét évig dolgozott. Visszaemlékezéséből azt is megtudhatjuk, hogy a vállalat öntödéjében az ipari termékek mellett egyházi és városi megrendelésre szobrokat is öntöttek.

E nyolc életút együtt mutatja meg, mennyi tudás, együttműködés, pontosság, találékonyság és felelősség kellett ahhoz, hogy a rajztáblán megszülető elképzelésből működő gép legyen.

Munkahely és közösség

Az interjúk azonban nemcsak a tervezésről, a gépgyártásról és a műszaki megoldásokról szólnak. Egy munkahelyi közösség mindennapjai is kirajzolódnak belőlük.

Felidéződnek a sportversenyek, az asztalitenisz-bajnokságok, a kirándulások, a néptánccsoport, valamint a tervezőrészleg „pipatóriuma” körüli informális beszélgetések. Ezek az alkalmak nemcsak a kikapcsolódást szolgálták, hanem erősítették a munkatársak közötti kapcsolatokat is.

Az interjúalanyok többen egységes, vidám, családias közösségként emlékeztek vissza a vállalat román és magyar dolgozóira. A szakmai együttműködésben nem a nemzetiség, hanem a hozzáértés, a megbízhatóság és az emberi kapcsolat volt meghatározó.

Ugyanakkor a nehézségekről sem szabad megfeledkeznünk. Az emlékekben megjelennek a hideg tervezőirodák, a hosszú és fárasztó kiszállások, a munkabalesetek, a nyolcvanas évek hiánygazdasága, majd a vállalat leépülésének és átalakulásának fájdalmas tapasztalatai is.

A közösségi emlékezet akkor hiteles, ha nemcsak a sikereket és a szép pillanatokat, hanem a nehézségeket és a veszteségeket is megőrzi.

Interjúk, emléktárgyak, ipartörténeti archívum

Az interjúk olyan ismereteket őriznek meg, amelyek sokszor sem a hivatalos iratokban, sem a korabeli sajtóban nem találhatók meg. Köszönöm valamennyi interjúalanyunknak, hogy megosztották velünk szakmai tapasztalataikat és személyes történeteiket. Vallomásaik lehetővé teszik, hogy a vállalat múltját ne csupán termelési adatok és hivatalos dokumentumok, hanem az ott dolgozó emberek szemszögéből is megismerhessük.

Az interjúkészítés mellett szeretnénk összeállítani a kolozsvári iparban dolgozó mérnökök, technikusok, közgazdászok és más szakemberek kataszterét. Célunk szakmai

eredményeik és életrajzi adataik összegyűjtése, rendszerezése, bemutatása és hozzáférhetővé tétele.

Gyűjtjük a vállalatokhoz kapcsolódó fényképeket, iratokat, tervrajzokat, igazolványokat, kiadványokat, műszaki eszközöket és más emléktárgyakat is. Ezeket az EME szakemberei digitalizálják és rendszerezik, majd sértetlenül visszajuttatják tulajdonosukhoz.

Célunk olyan ipartörténeti archívum és adatbázis kialakítása, amely Kolozsvár ipari múltjának hiteles, hozzáférhető és kutatható forrásául szolgálhat. Ez a közös gyűjtőmunka hozzájárul ahhoz, hogy a vállalatokban dolgozó mérnökök, technikusok, közgazdászok, szakmunkások és más szakemberek teljesítménye ne merüljön feledésbe, hanem Kolozsvár történeti önismeretének részévé váljon.

A mai rendezvénynek mindannyian alakítói lehetünk. Arra biztatom Önöket, hogy kapcsolódjanak be a beszélgetésbe, egészítsék ki az elhangzottakat, és osszák meg velünk saját történeteiket. Egy név, egy fénykép, egy tervrajz, egy tárgy vagy akár egy rövid személyes emlék is fontos adalék lehet.

Hozzák magukkal emlékeiket, emléktárgyaikat is!

Köszönöm mindazoknak, akik elfogadták meghívásunkat, vállalták az interjúkat, elhozták emlékeiket, és jelenlétükkel, hozzászólásaikkal segítik közös értékmentő munkánkat.

Tartalmas beszélgetést és szép együttlétet kívánok mindannyiunknak!

Kolozsvárt, 2026. augusztus 18.

Bitay Enikő, az Erdélyi Múzeum-Egyesület elnöke